

EKONOMİ POLİTİKALARININ SEÇMEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Doç. Dr. Ceyhun HAYDAROĞLU¹

Filiz KORKMAZ²

ÖZET

Demokrasiyi benimseyen toplumlarda, iktidarın belirlenmesinde seçmen önemli bir yere sahiptir. Seçmen iktidarın belirlenmesi anında karar verirken çeşitli faktörlerden etkilenir. Seçmenin davranışını etkileyen sosyo-kültürel ve psikolojik faktörlerin yanı sıra iktisadi faktörlerde önemli bir yer kaplamaktadır. İktidarın performansını değerlendirmede ekonomik performans, seçmenler açısından genelde öncelikli faktör olarak görülmüştür. Bu sebeple, demokratik seçimlerle iktidara gelen hükümetler genellikle, ülke yönetiminde söz sahibi olmasını sağlayan seçmenlere elverişli bir ekonomik ortam yaratarak para, maliye politikası gibi ekonomi politikalarıyla ekonomiyi manipüle ederler. Bu biçimde iktidar yeniden seçilebilmek için seçim öncesi ve seçim döneminde para ve maliye politikalarıyla ekonomiyi manipüle ederek seçmen davranışlarına yönelimini etkilemeye çalışırlar. Kanaat, tutum ve fikirlerini hür biçimde oluşturan seçmenler, seçimler aracılığıyla tercihlerini özgür biçimde yapmaktadır. Buradan hareketle iktidarın uyguladığı ekonomi politikalarının seçmen davranışı üzerindeki etkisi, seçmenin özgür olduğu ve kendini rahatlıkla ifade ettiği seçimlerle analiz edilmeye çalışılmıştır. Siyasi partilerin var oluşunun temelinde iktidara gelebilmek, eğer iktidarsa yeniden seçilebilme olasılığını arttırmak amacıyla para arzı, faiz oranları, parasal büyüklükler, kamu harcamaları, borçlanma gibi para ve maliye politikası enstrümanlarından yararlanırlar. Maksimum oy içgüdüleriyle davranışta bulunan hükümet seçim zamanlarında genişletici ekonomi politikaları, sonrasında ise daraltıcı ekonomi politikaları izlemesi sonucunda enflasyon, işsizlik, krizler ve büyüme gibi makroekonomik dalgalanmalara sebep olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seçim, İktidar, Seçmen, Seçmen Davranışı, Ekonomi Politikaları.

* Bu makale Filiz KORKMAZ'ın Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalında, Doç. Dr. Ceyhun HAYDAROĞLU'nun danışmanlığında hazırladığı ve 2019 yılında kabul edilmiş olan "Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan Ekonomi Politikalarının Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi" başlıklı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

¹ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
ORCID: 0000-0003-2886-6474, ceyhun.haydaroglu@bilecik.edu.tr

² Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, filiz_4056@hotmail.com

AN ASSESSMENT OF THE IMPACT OF ECONOMIC POLICIES ON VOTER BEHAVIOR

ABSTRACT

In societies that adopt democracy, voters have an important role in determining the power. The determination of voter power is influenced by a variety of factors when making immediate decisions. It occupies an important place in economic factors as well as socio-cultural and psychological factors affecting the behavior of the electorate. In evaluating the performance of power, economic performance was generally seen as a priority factor for voters. For this reason, governments that come to power through democratic elections often manipulate the economy through economic policies such as money and fiscal policy, creating a favorable economic environment for voters who have a say in country administration. In this way, in order to be re-elected, they try to influence the tendency towards voter behavior by manipulating the economy through monetary and fiscal policies before and during the election. Voters, who freely form their opinions, attitudes and ideas, make their choices freely through elections. From this point of view, the effect of the economic policies implemented by the government on the voter behavior is tried to be analyzed by the elections which the voter is free and expresses himself easily. They use monetary and fiscal policy instruments such as money supply, interest rates, monetary quantities, public spending, borrowing to gain power on the basis of the existence of political parties and to increase the likelihood of re-election if they are in power. A government that acts with the instinct of maximum votes leads to macroeconomic fluctuations such as inflation, unemployment, crises and growth as a result of its expansionary economic policies at election times and its subsequent shrinking economic policies.

Keywords: Election, Power, Voter, Voter Behavior, Economic Policies.

GİRİŞ

Demokrasinin egemen olduğu toplumlarda siyasal iktidarın belirlenmesinde seçmen davranışları her zaman önemli yer kaplamaktadır. Siyasi süreç içerisinde ülke yönetiminde söz sahibi olacak siyasi parti veya partilerin belirlenmesinin en etkili yollarından birisi de oy verme davranışlarıdır. Seçmen kimliği ile siyasal sürece katılan bireyler, iktidarda olmasını istedikleri partiye karşı oyunu kullanırlar. Seçmen, oy verme davranışıyla partiyi iktidara getirmekle kalmamakta aynı zamanda siyasal iktidarı etkileyebilme kabiliyetine de sahiptir. Böylelikle oy verme davranışı aracılığıyla seçmenler hükümetin politikalarını sorgulama hakkına sahip olabilmektedirler. Böyle bir siyasal mekanizma içerisinde seçmenler ve siyasal partiler kendi faydalarını en üst düzeye çıkarma doğrultusunda hareket etmektedirler.

Günümüz dünyasında seçmenlerin davranışlarını etkileyen birçok unsur bulunur. Sosyo-ekonomik, üretim, istihdam, kamu harcamaları, yatırımlar, gelir düzeyi gibi birçok unsurun etkisi bulunmaktadır. Seçmen davranışları aynı zamanda siyasi partilerin uygulayacağı politikaları etkilemektedir.

Seçmen davranışlarının en doğru şekilde inceleneceği yöntem demokratik seçimlerdir. Demokrasinin yapı taşı olan seçim, ülke vatandaşlarının siyasi yaşantıya katılım göstermesinde önemli rolü olan bir temsil aracıdır.

Seçmen davranışlarını yansıtan seçimlerin çok sayıda işlevi bulunmaktadır. Siyasal partinin iktidarda kaldığı dönem boyunca gösterdiği performans, beklenildiği gibi olmadığında, seçmenler tepkilerini gelecek seçimlerde ortaya koyarak iktidarda yeniden söz sahibi olabilme ihtimali azalacaktır. Seçmenlerin hangi partiye karşı oyunu kullanacakları konusunda karar verme sürecinde iktidar partisinin performansının dikkate alınması bir nevi siyasi ve ekonomik sistem arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Seçmenler, iktidar partisinden performansını belirlerken veya kendi menfaat ve tercihlerine hitap eden partiyi iş başına getirmek için oy kullanırken, iktidar partisinden yürüttüğü politikalarının ekonomik sonuçlarını da göz önünde bulundurmaktadırlar. Seçmenlerin ve partilerin birbirlerine karşı sergiledikleri davranışlar arasındaki ilişki ekonomi politikalarının siyasi boyutunu da ortaya koymaktadır. Siyasi partilerin iktidara gelme veya iktidar kalma amaçlarına ulaşması için, yürüttüğü ekonomi politikalarının seçmenin oy verme davranışı üzerindeki etkisini dikkate alma durumundadırlar. İktidar partisi; maliye, para, dış ticaret vb. gibi politikalarla ekonomiyi manipüle ederek seçmenin karar verme sürecini kendi lehine çevirmek istemektedir.

Siyasal iktidarın belirlenmesinde yalnızca siyasi parti davranışı değil aynı zamanda seçmen davranışı da önemli bir etken konumundadır. Seçmenler, siyasi iktidarın mevcut ve geçmiş dönemde gösterdikleri performansını değerlendirerek, kendilerine maksimum seviyede fayda sağlayacak partiye karşı oyunu vermektedirler. Siyasal iktidarların geçmiş dönemlerinde sergilediği performanslarının yanında mevcut dönemde uyguladığı ekonomi politikaları yine siyasi iktidara ait tercihlerini belirlemesine yardımcı olmaktadır. İktidarın performansını makroekonomik göstergelerle değerlendiren seçmen, kendileri için önemli gördükleri sorunu temel alarak oy kullanmaktadır. Yani işsizlik oranı, para arzı, vergiler, kamu harcamaları gibi makroekonomik göstergeler, diğer sosyo-kültürel eğilimlerle beraber seçmenin gözünde iktidarla ilgili performansın oluşumuna etkili olmaktadır. Makroekonomik göstergeler mevcut dönemde hükümetin davranışı üzerinde kayda değer bir şekilde etkili olmaktadır.

1. SEÇMEN DAVRANIŞLARI

Seçmenler faydalarını maksimize edeceklerini düşündükleri partiye oy verirler (Aktan ve Dileyici, 2001:25). Seçmenler kamusal karar alırken rasyonel davranamazlar. Bunun nedeni seçmenlerin bilgisinin zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Eğitim ve kültür seviyesinin seçmenler arasında aynı olmaması bilgisizliğin temelini oluşturur. Bilgi eksikliğinde iletişimde büyük bir payı vardır. Bireyler tüketici konumunda yer aldıkları piyasa mekanizmasında talep edecekleri mal ve hizmet hakkında ıgneden ipliğe araştırma yapma istekleri vardır.

Ancak siyasal sürecin vazgeçilmez aktörü olan seçmenler kamu ekonomisinde kamusal mal ve hizmet arzı ve kamusal mal ve hizmet talebi arasında bir zaman dilimi olmasına rağmen oylama zamanında aldırış etmezler. Bu “bedavacılık” sorunu yaratmaktadır. Çünkü seçmen araştırıp soruşturmasa da oy hakkını kullanmasa dahi, diğer seçime katılan seçmenlerin araştırıp gözlem yaptığını ona göre oy kullanacağını düşündüğü için kamusal mal ve hizmetin kendisine her türlü sunulacağını bilmektedir (Bakırtaş, 2005:68).

Seçmen davranışı, hükümeti oluşturma ile yöneticileri seçip karar verme ve tercih yaparak kamu politikalarının doğrudan veya dolaylı olarak şekil almasını sağlamak amacıyla katıldıkları ortak faaliyetlere yer verir. Seçmen, ülke vatandaşı olmanın kendisine getirdiği hak ve görev olarak, kendilerini yönetecek ve o ülkeyi yönetmede kendileri adına karar alacakları liderleri, seçimlerde kullandıkları oylarla belirleyen onlara yetki ve sorumluluk veren bireylerdir. Kişinin bu doğrultuda katıldıkları eylemler sergiledikleri tavırlar ancak seçmen davranışı alanına girebilir (Özer ve Meder, 2008: 30). Diğer taraftan, bir toplumda kişilerin genel olarak kültür, eğitim ve gelir düzeyi ile o ülkede gerçekleştirilen siyasetin niteliği arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur. Seçmen davranışları titiz ve ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi o ülkede gerek sosyo-kültürel gerekse sosyo-ekonomik göstergeler ile ilgili önem verilmesi gereken çok ciddi istatistiksel veriler ortaya koyabilir (Aktan ve Dileyici, 2001:12-25).

Seçmenlerin siyasal karar alma sürecine katılmalarını sağlayan temel unsur fayda maksimizasyonudur. Seçmenlerin karar alma sürecinde etkin olarak rol alması bunun sonucunda da kazanacağı faydanın siyasal süreçte yer alması sonucu katlanacağı maliyetten yüksek olması ile sağlanır. Bununla beraber seçmenlerin etkisiz (edilgen) bir şekilde siyasal karar alma sürecine dâhil olmaları da mümkündür. Böyle bir durumda oyunu vermesi neticesinde sahip olmayı beklediği faydanın oy verme maliyetinden fazla olmasına bağlıdır. (Aktan ve Dileyici, 2002:39).

Seçmenin siyasi sürece katılıp katılmama veya hangi partiye oy vereceği tercihleri belirleyen faktörlerden birisi de seçmenin seçim sonucunda sahip olacağını beklediği faydadır (Aktan ve Dileyici, 2005: 25). Buna göre seçmen herhangi bir yeni iktidar politikalarından sahip olacağını planladığı faydayı değerlendirir ve bu faydayı kendisine taşıyacağı ekstra maliyetten çıkartıp karşılaştırır. Bu durumda siyasi tercihini oyunu kendisine en çok fayda sağlayacak partiden yana kullanacaktır (Stiglitz, 1994:191).

Piyasada mal ve hizmet ticaretinde firmalar tüketiciyi yanına çekebilmek ve onları yönlendirebilmek için, tüketici davranışlarını ayrıntılı bir şekilde anlama ve kavramaları firmalar için gelirlerinin artmasının başlangıcı olabilir. Siyaset ekonomisinde de siyasi partiler seçmenlerin ihtiyaç talep ve beklentileri doyum noktasına getireceğine göre onların siyasi tercihlerini nelere göre belirlediklerini nasıl yaptıklarını yani seçmen davranışlarını iyi algılama ve analiz etmeleri sonucu oylarını maksimum seviyeye getirerek prestijlerini artırır (İslamoğlu, 2002:8).

2. VERGİLERİN SEÇMEN DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

Demokrasinin hâkim olduğu siyasal sistem içerisinde siyasal partiler siyasal süreçte seçmenleri etkilemek ve oylarını alabilmek için birçok sosyal, kültürel ve ekonomik araçlara başvurmaktadır. Genellikle enflasyon, işsizlik gibi makroekonomik etkenler ekonomik araçlar olarak karşımıza çıkmakta ve bunlara ek olarak üretilecek kamusal mal ve hizmetin maliyeti sayılan ve seçmenlerden tahsil edilen vergilerde önemli yer tutmaktadır (Demir, 2013:40).

Bu manzara bizlere vergi ile yönetme gücü arasında doğrudan bir ilişki söz konusu olduğunu gösterebilmektedir. Vergisini ödeyen birey yönetimde söz sahibi olarak etkinliğini görmek istemektedir. Demokrasi ile yönetilen toplumlarda kişiler vergilerini ifa ettiği ve oylarını kullandığı müddetçe o topluma sadakatle sıkı sıkıya bağlanmakta, devletini ve ülkesini sahiplenerek göz kulak olmaktadır. Kişiler ifa ettikleri vergi ile yönetici güç arasında doğrudan bağlantı kurarlar. Yani vergilerini ifa ettikleri sürece kimin ya da kimlerin temsil yetkisine ve sorumluluğuna layık olacağı bireyler açısından son derece önem arz etmektedir.

Michael L. Ross vergilendirmenin siyasal temsile yol açtığı öne sürerek vergi ile siyasal temsil arasındaki ilişkinin derecesini ölçmek amacıyla yaptığı çalışmalardan bazı veriler elde etmiştir. Vergilerde yaşanan artışlar kişilerin siyasal tercihlerine herhangi bir olumsuz yaratmadığını aksine bu vergi artışları iktidarın refah için temin ettiği sosyal hizmetlerin ve kamusal harcamaların da aynı şekilde arttığından dolayı iktidarın oy zararı yerine oy karı yaşayacağını söylemiştir. Ancak gene yaptığı çalışmada vergilerdeki artış kamusal hizmete dönmemesi halkı galeyana getirerek vergilere karşı ayaklanmalar çıkabileceğini de belirtmiştir. Aynı zamanda yine bu çalışmada diktatörlüğün, monarşinin, demokrasi veya belirli rejim adı altında yönetilen toplumlarda kamu menfaatleri gözetilmeden vergi artışları gerçekleştirilirse halk vergiye karşı değil yönetime karşı tepki gösterebilir (Ross, 2004:229-247).

Seçmenler ve partiler siyasal süreçte kamu politikalarını kendi çıkarları doğrultusunda belirleme yoluna gideceklerdir. Bu sebeple bir yandan vergi mükellefi olan seçmenler siyasal süreç içerisinde vergi yükünü en aza indirmeyi vaat eden partilerden yana oyunu kullanırlar. Siyasi partiler ise siyasal karar alma sürecini, seçmenler oy verme davranışıyla kendi lehleri doğrultusunda kullanacaklarını bildikleri için seçmenleri vergileri kullanmak suretiyle etkilemeye çalışırlar. Seçmenlerin siyasal karar alma sürecinde siyasi partilerin vergiler ile alakalı düşünce ve programlarını dikkate alıp bu doğrultuda davranacağı ifade edilebilir (Demir, 2013:43). Siyasi partiler bu siyasal süreçte vergi politikalarından yararlanarak seçmenleri kendi saflarına çekerek oylarını almak istemektedirler. Hatta seçmenler siyasal süreçte siyasi partilerin hazırladığı ve izleyeceği vergi politikalarını dikkate alarak karar vereceği söylenebilir (Nunez, 2009).

Basley ve Case 1995 yılında yapmış olduğu çalışmada ABD’de 1960-1988 yıllarında yapılan deneye dayalı çalışma sonuçlarını da baz alarak oy toplama ile vergi düzenlemeleri arasında bir ilişki söz konusu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Vergiyle ilgili yapılan düzenlemeler ve değişiklikler siyasal süreçte seçmenin kimi tercih edeceği konusunda belirleyici faktörler arasında yer almaktadır.

Hükümetin koyduğu ilave vergileri halk taşıyamaz ise hükümeti alternatif kaynaklara yöneltebilir. Diğer taraftan devlet tüm alanlara ısrarla ilave vergi getiriyorsa bu durum karşısında kişiler açısından bu yeni vergilerin olmasının zorunlu olduğu algısı yaratabilir. Aynı zamanda yapılan çalışmada hükümeti oluşturan partilerin vergi yükünü ağırlaştırması seçmenlerin gözünde iktidarın imajını düşürebilir ve bu durum bir sonraki seçimlerde oy kaybı ile sonuçlanabileceğini ifade etmiştir.

Slemrod 2002 yılında yaptığı araştırmalarda siyasi iktidarın halk tarafından kabulü güven hissiyle başlar ve gerçekleşir. Hükümete karşı hissedilen güven duygusu hükümet ile halk arasında iletişimi daha kolay kurulur hale getirir. Kişilerin gelirlerinde meydana gelen iyileşmeler de iktidara olan güveni artırır. İktidara hissedilen güven ve sevgi sayesinde halk vergiyi daha kolay ve hızlı kabullenir ve iktidarın halktan vergi toplamasına kolaylık sağlar. Hükümet ile halk arasında var olan bu bağ sayesinde vergiler kolaylıkla toplanmakla beraber aynı zamanda vergi yükünün hafifletilmesi konusunda da üzerinde etkisini gösterecek bir süreç halini alabilir.

Kişiler, destek verdiği siyasi partinin vergi ile ilgili düzenlemelerini kendi objektif ve sübjektif vergi yükü sınırlarına kadar sürdürür. Hükümet vergi ile ilgili düzenleme yaptığında halkın ödemeye razı olduğu vergi seviyesini aştığında, kişiler hükümete verdikleri desteği çekecekleri vergi karşısında da vergi kaçakçılığı gibi etik olmayan yollara başvuracaklardır. Bu durumda halkın büyük bir çoğunluğu tarafından destek verilen iktidardaki partilerin toplam vergi etiğine olumlu etki sağlayacağını, ancak ele geçirilen siyasi güç ve otoritenin sonsuz nitelik taşımadığı sonucuna ulaşılabilir. Yani halkın büyük bölümünün desteğini arkasına almaya hak kazanmış bir siyasi otorite, toplumda etik vergi uygulamasını yaygınlaştırmak istiyorsa, maliye politikalarını belirlemeye başlarken ekonomik durumu göz önüne alacağı kadar vatandaşların beklentilerini de göz önünde bulundurma mecburiyetinde olduğu söylenebilir (Tosuner ve Demir, 2009:7).

Seçmenler, vergilemede harcanabilir kişisel gelirlerinde azalma olduğunda dolayısıyla çoğu zaman bireysel refahlarında da azalmaya neden olduğu ve elem verici olduğu için vergi yükünü adil vergi yükünün sağlanması ve partilerin vergi yüküne karşı görüşlerini izler ve takip ettiği siyasi partilerin vergi politikalarına karşı farklı oy verme tepkisi ve sinyaller iletir. Bu davranışın en mühim nedenlerinden biri de seçmenlerin kamu mal ve hizmetlerin finansmanına iştirak paylarını minimuma indirgeme isteğinde olmalarıdır (Berksoy ve Demir, 2004:515-516).

Toplumun vergi sebebiyle dayandığı ve yaptığı fedakârlık ile kamusal mal ve hizmetin kullanımından sağladığı faydanın birbirine eşit olması gerekmektedir. Refah İktisadının kamu sektörü için marjinal sosyal faydanın marjinal sosyal maliyete eşit olduğu noktada denge gerçekleşeceğini ileri sürer. Genel olarak vergi oranlarının belirlenmesine ilişkin yetkilendirilmiş olan mercii hükümeti oluşturan siyasi partilerdir. Bu doğrultuda hükümet partileri halkın tamamının desteğini arkasına almak yani oylarını maksimum seviyeye ulaştıracak kamu harcama politikaları izlerken minimum oy kaybı yaşatacak vergi politikaları izlemeye karar verme durumundadır (Sakal, 1998:211).

Siyasi partilerin maksimum gelir amaçladıkları ileri sürülürken vergi mükellefi olan seçmenlerinde ifa ettiği vergiyi en aza indirmeye çabaladıkları gözden kaçırılmamalıdır. Vergi toplama mercii olan hükümet, daha doğru bilgilerle donatılmış teknik personeller vasıtasıyla faaliyetlerini devam ettirirken; vergisini ifa eden mükellef kesiminin izafi olarak bilgisinin eksik olması vergileme sürecinin düzenli ve elverişli işlemesinin önünde engel teşkil etmektedir. Vergisini ödeyen mükellef kesimin temsil edilmesine dayalı bir kurumun oluşturulması vergileme sürecinin daha sağlıklı işlemesine katkı sağlar. Bu durum maliye politikası açısından önemli bir yer tutmaktadır. Herkesin eşit olanaklara sahip olduğu farz edilirse, mükellef açısından adil vergi, siyasi yapı açısından ise vergi kaybının önlenmesi gerçek bir ortamda tartışma mevzusu haline gelecektir. Hatta herhangi bir vergi değişikliğinin kendilerine getireceği kar ve zararın farkında olan seçmen siyasi süreçte karar almada daha bilinçlenmiş şekilde hareket edileceği düşünülmektedir (Pınar, 2000:108).

Vergi tabanının geniş olmaması, iktidarın hesap verilebilirlik ilkesine uyumuna olumsuz etki yapar. Çünkü bedavacı seçmen ifade bulunmadığı vergilerin hükümet tarafından nasıl ve ne şekilde kullanıldığı konusunda duyarsız, meraksız ve dikkatsiz olduğu için aldırış etmemektedir. Sonuçta iktidarı ele geçirmek için adaylığını ortaya koyan partinin vergi konusunda uygulamayı planladığı, politika ya da hükümeti oluşturan siyasi partinin uygulamış olduğu vergi politikası, bedavacı seçmenin maliyetine ya da faydasına olumlu ya da olumsuz etki yapmadığı için bedavacı seçmen parti tercihinde vergi faktörüne kayıtsız kalır. Seçmenin parti tercihi konusunda karar verirken verginin belirleyici faktör olmaması mali yanılmalar, partilerin vergiler konusundaki vaatlerin inandırıcı olmaması, kayıt dışı ekonominin ülkemizde oldukça fazla görülmesi vb. gibi nedenlere dayanır. Bireyler vergi ödevlerini eksiksiz yerine getirmiyorsa, vergilere yapılan artış onları etkisi altına almayacak bu yüzden seçimlerde oy kullanırken vergi politikalarını göz önünde bulundurmayaacakları varsayılabilir (Saruç ve Sağbaş, 2003:144-145).

Siyasi partiler sergilediği vergisel davranışlarla oy maksimizasyonu arasında denge kurma mecburiyetinde oldukları için partiler vergiler ile ilgili davranış konusunda sınırsız serbestliğe sahip değildirler. Partiler mevcut desteğin korunması ya da artırılması için halka kamu hizmeti sağlamak, bunu yapması içinde harcamalar yapma mecburiyetindedir. Ancak sunulan kamu hizmetleri hem partiler açısından hem de seçmen açısından minimum maliyetle gerçekleşmesi gerekmektedir. Hükümet vergi toplama mercii olarak monopol gücü elinde bulundurur. Vergi yükünün büyüklüğü önemli olduğu kadar vergi yükünün bölüşülmesi de seçmenin can alıcı noktasına temas etmektedir. Çünkü herhangi bir sınırlama söz konusu olmadığında partilerin bu vergi yükünü seçimi kazanmanın bir yolu olarak görüp seçmeni etkileyebileceğini, bu durumun ise adil ve etkin vergilendirme amaçlarına ters düşebileceği için istenilen bir sonuç doğurmamasına neden olabilir. Bu yüzden hükümeti oluşturan partilerin diğer davranışlarda olduğu gibi vergi ile ilgili davranışlarda da kurumsal olarak denetime tabii olması gerektiği söylenebilir (Berksoy ve Demir, 2004:525).

Seçmenin oy verme davranışına etki edecek vergi politikaları içerisinde vergi afları da yer aldığı ifade edilebilir. Gerek hükümeti oluşturan parti gerekse muhalefet partiler hazırladıkları vergi programları arasına vergi aflarını da alarak oy kazanma yoluna başvurabilir.

Bu durumda vergi borçlarından tekrardan yapılandırılması veya tamamen silinmesi büyük ihtimalle de vergi aflarının, seçmenin oy tercihi üzerinde etki edecek faktörler arasında yer edinmesine neden olabilir.

Vergi afları, Türkiye’de kimi zaman seçimden önce kimi zaman seçimden hemen sonra merak edilen ve gündem haberlerinin başını oluşturan sayılı konulardan biri haline gelmiştir. Yapılandırma kapsamında ele alınan Vergi Barışı uygulaması muhalefet parti tarafından seçimlerden evvel kamuoyuna duyurulmuş olması farklılık yaratsa da asıl olan vergi affı vaadi seçmenleri etkileme amacı güdülen bir enstrüman olmaktadır (Savaşan, 2006:55).

3. KAMU HARCAMALARININ SEÇMEN DAVRANIŞINA ETKİSİ

Seçim zamanına gelindiğinde seçmenlerin davranışlarını etkilemek için yararlanılan maliye politikası enstrümanlarından biri olan kamu harcamaları da partilerin oy toplamasında etkili olabilmektedir. Kamu harcamaları ise kendi arasında yatırım, cari, transfer harcamaları olmak üzere üç şekilde sınıflandırılır. Cari harcamalar, doğrudan üretim artışına yönelik olmayan kamunun tüketim için yaptığı ve kısa vadeli faydası olan giderlerdir. Hükümetler seçim dönemlerinde memur maaşlarını arttırması gibi cari harcamaları üzerindeki güçlerini kullanarak seçmenlerin oy tercihi üzerinde rahatlıkla etkili olabilmektedir. Transfer harcamaları doğrudan milli gelir üzerinde etki yaratmayan kamunun kazanç amacı gütmeyen yani karşılıksız yaptığı harcamalardır. Yatırım harcamaları ise, üretim potansiyelini genişleten, üretim faktörlerinin verimliliğini arttıran, kaynakların etkin kullanımını sağlayan faydası uzun süre devam eden harcamalardır. Bu harcamaların çoğaltılması seçim zamanlarında seçmenler üstünde etkili olmaktadır. Seçmenler kamu harcamalarındaki artış eğilimini gözlemlerse kimi seçeceği konusunda karar kılarken bu durumu göz önünde bulundurarak oy verme davranışında bulunacağı söylenebilir.

Seçim süreci başlayan bir ekonomide bariz olarak görülen ilk şey gerçekleştirilen toplam harcamalarda yaşanan artışlardır. Partiler tekrardan seçilmeyi garantilemek ve kendilerine verilen desteği arttırmak için kamu harcamalarını arttırma ve vergileri azaltma yoluna başvurmaları ekonomik hasarların, sorunların ve ekonomik sistemde oluşan yozlaşmanın temel kaynaklarından birisidir. Kamu harcamalarındaki artışın finansmanın emisyon veya borçlanma yoluyla sağlanması kronik bütçe açıkları ve kronik enflasyonun gibi ekonomik sorunların temelini teşkil eder (Özdemir, 2007:88).

Schuknecht tarafından 2000 yılında yapılan geliştirmekte olan ekonomilerin bir bölümü üzerinde 1973-1992 yıllarını göz önünde bulundurarak yaptığı çalışmada seçmen tercihlerini etkilemek için maliye politikasından yararlandığı sonucuna varmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre seçimler yaklaştıkça kamu harcamalarının anlamlı bir şekilde arttığı sonucuna ulaşmıştır. Lakin seçim dönemlerinde seçmenlerin kararlarını etkilemek için vergi oranlarının indirilmesi yönünde herhangi bir sonuca rastlamamıştır. Bir yandan sözü edilen çalışmada, seçim zamanında seçmenin siyasi tercihlerini etkilemek için yararlanılan maliye politikalarının seçim sonuçlarına ne ölçüde yansıdığına dair bir iz bulunamamıştır (Demir, 2013: 42).

Hükümet, seçimlerden evvel kamu harcamalarını arttırırken kamu gelirlerinden biri olan vergileri azalttırarak genişletici maliye politikası izler. Hükümet yaptığı harcamaları seçim sonrası döneme devreder ve seçimi kazandığında ise arttan kamu harcamalarının maliyetini borçlanma ve emisyon aracılığıyla karşılamaktadır. Bu açıdan bakıldığında iktidarın amacı, seçimden önce seçmenin reel harcanabilir gelirini arttırarak yeniden seçilmeyi garantilemeye çalışmaktadır (Çınar, 2010: 43).

Downs, siyasal süreçte partilerin seçmeni etkilemek için sergilediği davranışları piyasa mekanizmasındaki üreticilerin tüketicileri etkilemek için sergilediği davranışlara benzeterek açıklamaktadır. Downs'a göre; partiler marjinal vergi artışları yüzünden kaybedilen oyların kamu harcamalarındaki artış sayesinde kazandığı oylarla dengelemeye çalışır. Yani partiler, kamu harcamasına, faydalanan kimselerden elde edilen marjinal oy sayısının, harcamaların maliyetini karşılamak için yapılan vergi artışları sebebiyle kaybedilen oy sayısına denk oluncaya kadar devam edeceklerdir (Aktan ve Dileyici, 2001.1). Downs var olan vergi oranlarında artış veya azalış gibi herhangi bir değişiklik yapılmadan kamu harcamalarının arttırılması iktidar partinin oy hızını arttıracağını belirtmiştir. Buna rağmen iktidar parti tam tersi vergi oranlarını arttırma politikası izlemesi iktidarı oy kaybetme riski ile karşı karşıya getirmektedir (Şener, 1998: 158).

Vatandaşlarının hepsinin eşit oranda vergi ödediği bir vergiyle, kendisinin katlanmak zorunda olduğu (kamu malının kaybedilen alternatif faydası) marjinal maliyetin yüksek olması nedeniyle daha ucuz kamusal malı kullanım düzeyini seçmesi olası bir sonuçtur. Bununla birlikte şayet yoksul bireyler kamusal mal için daha uygun vergi ödeme durumundaysa, o vakit daha yüksek kamusal malı kullanım düzeyini seçebilirler. Açıkça belirtilmektedir ki, tek bir kuruş vergi ödemeyen bir kişinin arttan kamu harcamalarından yalnızca fayda elde edecek ve olanak el verdiğince arttan kamu harcamalarına karşı oyunu kullanır (Stiglitz, 1994: 187).

Schuknecht 1998 yılında gelişmiş ekonomilerde seçmen davranışı üzerine yaptığı araştırmada kamu yararı için harcamalar yapılması ve kamusal hizmetlerin seçmene karşılıksız sunulması vergi oranlarındaki oynamalardan daha etkili olacağını aktarmıştır. Vergi tabanlarının büyüklüğünün geniş olması gelişmiş ekonomilerde vergi indirimleri seçmenler tarafından hemen fark edilmesi geniş çapta oy artışı sağlayabilir. Ancak gelişmemiş veya gelişmekte olan ekonomilerde vergi tabanlarının büyüklüğünün dar olması ve vergi gelirlerinin az olması nedeniyle vergi indirimleri seçmen tarafından kolay fark edilmesini zorlaştırır ve hükümetin popülerliğini istenilen düzeyde arttırmayabilir. Kamu harcamaları politikaları aynı zamanda gelişmiş ekonomiler için seçim dönemlerinde hükümetlerin oy toplayabilmesi için bir araç olarak kullanılabilir. Mesela, işsizliği düşürmeye yönelik doğrudan uygulanan politikalar seçmenler tarafından kolaylıkla anlaşılabilir. Seçimlerden evvel iktidarların seçmenler için kamu harcaması yapılması oy toplama açısından vergi düşürme politikalarından daha çok etkisini gösterir. Hatta iktidarlar yeniden seçimi kazanabilmek için seçmenlerin hemencecik fark edebileceği kamusal hizmetler sunmayı tercih etmektedirler. İktidarlar seçimden evvel coğrafi konumu baz alarak seçmenlerin hemen fark edebileceği yerlerde altyapı çalışmaları yapabilirler.

Bu tür çalışmalara benzer kamu harcamaları yaparlar ve seçimden sonra bu çalışmaların ağırdan alınması veya durdurulması basit olduğundan hükümetleri bu tarz kamu harcamasına iterek seçmeni etkileyerek yönlendirdiği belirtilir. Seçim zamanında kamu harcamalarını arttırarak seçmenlerin kararlarını etkilemeye uğraşan iktidardaki parti seçim sonrasında yüksek kamu harcamalarının maliyeti karşılamak için kaynak arayışına girecektir. Seçim sonrası dönemde yüksek kamu harcamalarının seçimden evvel indirdiği vergiler yerine farklı ödeme yollarına başvurabilir. Hatta seçim zamanında bir yanda kamu harcamalarını arttırması diğer taraftan bu giderlerin vergilerin arttırılması ile karşılanması seçmenlerden gelecek oy sayısının düşmesine yol açabileceği düşünebilir. Artan kamu harcamalarının maliyetinin vergiler ile değil de emisyon ve borçlanma yoluyla karşılanmasının sebebi seçmenlerin vergilere karşı bir külfet mahiyetinde bakmalarıdır. Maliyetin vergilerle giderilmesi durumu iktidarın yeniden seçilebilme şansını tehlikeye sokabilmektedir (Aktan ve Utkulu ve Togay, 1998: 93).

4. PARA POLİTİKASI İLE SEÇMEN DAVRANIŞI İLİŞKİSİ

Modern oportünist konjonktür modeline göre hükümet seçim evvelinde politika enstrümanlarından kısa dönemde ekonomide manipülasyon yapmak için yararlanmaktadır. Bu biçimde her seçimden bir dönem önce makroekonomik açıklar azalmakta, enflasyon yükselişe geçmekte ve para arzı artmaktadır. Seçimlerden sonra geniş maliye ve para politikasının yerini sıkı ekonomi politikaları almaktadır. Oylamaların herhangi bir sistematik özelliği olmadığı halde bile uzun yıllar boyunca büyüme ve işsizlik üzerinde ufak çaplı değişikliklere yol açabilmektedir. Hükümet seçim döneminde ekonomik büyümeyi yükselterek ve işsizliği düşürerek seçmenin gözüne girmeyi başarıp tekrardan iktidara gelebilmektedir (Alesina ve Cohen ve Roubini, 1999: 4).

Demokrasi ile yönetilen toplumlarda makroekonomi politika ile siyasi merci arasında güçlü bir bağ söz konusudur. Aralarındaki bu bağ sebebiyle, genel kapsamda makroekonomik politika ve özele indirgediğimizde parasal politika, siyasi süreçten oldukça kolay etkilenebilmekte ve siyasi menfaatler doğrultusunda yönlendirilebilmektedir (Oktar, 1996: 68). Bir siyasetçi için siyaset yapmanın asıl amacı iktidarı ele geçirmek ve bunu uzun yıllar boyunca muhafaza etmektir. Buna karşın, gerçekleştirilen ekonomi politikaları, bu amaca kavuşmada bir vasıtaadır. Burada araç ile amaç arasında ayrılmaz bir bağ söz konusudur. Bu bağ öylesine kuvvetlidir ki, yapılan seçimler ekonomik performansa göre ya kazanılmakta ya da kaybedilmektedir (Alesina, 1989: 57).

Parasal dalgalanmalar teorisine göre hükümet yeniden yönetime geçmek için seçimsel baskılar yaparak merkez bankasının yürüttüğü politikaları yönlendirmektedir. Lakin ne kadar para arzını belirleyen aktör merkez bankası görünse de bilhassa seçim zamanlarında sermaye piyasası aktörlerinin de para arzının yaratılmasında etkili faktör arasında yer almaktadır. Merkez bankaları farklı yöntemlerle ticari bankaların elinde bulundurdukları rezervleri etkileyerek para miktarının bankalarca belirlenmesine yol açması, M1 para arzının, dosdoğrudan merkez bankaları tarafından kontrol altında olmadığını göstermektedir (Grier, 1989: 377).

Siyasi partilerin değişik enflasyon yeğlemeleri ve seçim belirsizliği, yatırımcıların uzun dönemli finansal anlaşmalara yanaşmamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle bu piyasalarda seçim öncesi para talebinde oynaklıklar gözlemlenir (Alesina ve Rosenthal,1995). Para talebinde meydana gelen değişim, merkez bankalarınca piyasa gereksinimine karşılayacak düzeyde para yaratmasına yol açar.

Nordhous 1975 yılında geliştirdiği teoriye göre, hükümet seçimler yaklaştıkça yeniden iktidar olabilmek için işsizlik haddini düşürme çabasına girmektedir. Böylelikle makroekonomik politikalarının objektifliğini kısa süreliğine de olsa rafa kaldırır. Seçim zamanlarında seçmenler ekonomik büyüme oranlarının yüksek olacağını vaat eden partiyi mükâfatlandırır. Böylelikle seçmenler artan ekonomik büyümeyi düşük enflasyona tercih ederler ve siyasi partiler kendi kısa vadeli menfaatleri dolayısıyla bu yeğleme yolunu kullanmaya yönelirler. Yapılan pek çok araştırmalarda nitekim bu tarz sebeplerle davranan siyasi partilerin bilhassa merkez bankasının siyasi merciden bağımsız olmayan ülkelerde, yüksek enflasyonla karşı karşıya kalma pahasına, ekonomiyi özendirmek için para politikasını genişletme yolunda faiz oranlarını indirmesi için merkez bankalarına baskı yaptığını göstermektedir (Nordhous, 1975: 169-170).

Alex Cukierman ve Allan H. Meltzer tarafından yapılan çalışmalarında hükümetin seçim dönemlerinde seçmeni memnun ederek tercihlerini etkilemeye yönelik uygulanan politikaların meydana getirdiği konjonktür dalgalanmaları üzerinde durmuşlardır. Para politikasına yön veren merkez bankası cari zamanda mübadeleye yönelik olarak yürütülen parasal rejim üzerinde bilgi sahibidir. Para politikasını yönlendiren merkez bankaların istikrarlı ekonomik hedefler belirlemesi ve vatandaşlara bu konu hakkında açıklama yapılmaması seçmenlerin tam bilgi sahibi olmamasına yol açar. Rasyonel beklenti içerisinde olan seçmen asimetrik bilgi sorunuyla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. Seçmenler yalnız para politikasını yürütme yetkisini elinde bulunduran merkez bankasının önceki dönemlerde belirlediği, parasal genişlemeleri analiz ederek ona göre beklentilerini oluşturmaktadırlar. Buradan hareketle siyasi kaynaklı ekonomik dalgalanmalarına ortam yaratılmaktadır (Cukierman ve Meltzer, 1986: 1099-1100).

Merkez bankasının parasal politika bağımsızlığı sürekli tartışılan konu haline gelmiştir. Merkez bankası siyasi güçten tamamen bağımsız olarak düşünülemediği için yarı bağımsız demek yanlış olmaz. Zira merkez bankaların kendi karar verdiği ve uyguladığı politikalar neticesinde komplikasyonlar ortaya çıkmışsa, siyasi mercii kanuni ve anayasal bazı düzenlemeler yapabilir. Para politikası aracını kullanmak ve yürütmek hem siyasi hem de ekonomik olarak masraflı bir iştir. Çünkü hükümetlerin uzmanlık, enformasyon alanına ve bazı kaynaklara ihtiyaç duydukları için istedikleri gibi bankaların uyguladığı politikaları denetleyemez ve yönlendiremezler. Dolayısıyla merkez bankasının bağımsız olması bankaların hükümetteki partilerin menfaatlerinden uzak olduğunu ifade eder. Böylelikle para politikası ve enflasyon bir yandan siyasi yapı bir yandan da merkez bankası tarafından kontrol edilmektedir (Yenipazarlı, 2014: 3).

Merkez bankasının bağımsızlığı ifadesi aslında ülkenin siyasi ve ekonomik konjonktürü ile yakından ilişkilidir. Mesela, bir ülkede enflasyon eğilimi ne kadar yüksekse, merkez bankalarını etkisiz hale getirme maliyeti de o denli ağır olmakta ve bankaların mutlak bir davranış sergilemelerine müsaade edilmektedir. Bir o kadar da ülkenin borç stokundaki artış hızı ne kadar yüksekse merkez bankalarının özerk konumunu ele alma ihtimali bir o kadar yüksek olmaktadır. Her iki manzarada da iktidarlar sorumluluğu üstlerin atmak için ve ekonomik işler kötüleştiğinde ortaya bir günah keçisi koyarak seçmenin öfkesini ona doğrultmak istemektedir. Hatta yeniden iktidar olma olasılığı düştükçe, şu an var olan iktidar, merkez bankasının bağımsız olmasını gelecekteki iktidar partinin elini kolunu bağlayıp seçmeni etkileyici ekonomi politika uygulamasını bir nebze olsun engelleyebilmek için isteyebilir (Durmuş, 2016: 47).

Alfrerd Schutz yaptığı çalışmada siyasi partilerin ülkeyi yönetme veya yönetimde kalabilmek için popülist politikalar uyguladıkları sonucuna varmıştır. Siyasi partilerin uygulamayı tercih ettiği bu popülist politikaların ekonomi üzerinde manipülatif etki yaratması için seçmen davranışlarının ve siyasi üreticilerin ekonomi üzerinde sahip oldukları kontrol derecesinin öğrenilmesi gerekir. Bugünün ekonomik yapılarında siyasi üreticilerin kontrol gücünü tam anlamıyla elinde bulundurduğunu söylemek yanlış olabilir. Merkez Bankaları özerkliği vasıtasıyla para ve kredi politikalarını yürütmek genellikle Merkez Bankaları'nın himayesine verilip görevi haline gelmiştir. Merkez bankaların ekonominin durumuna göre nasıl bir para ve kredi politikası uygulaması gerektiğine kendileri karar vermektedir. Vergi toplanması ve kamu harcaması gerçekleştirmekte farklı bir siyasi gücün yetki ve sorumluluğuna girmektedir. Bu sebeple hükümetler ekonomi üzerinde kontrol güçleri sınırsız değildir. Seçmen davranışları açısından baktığımızda, Geleneksel fırsatçı modele göre seçmenin miyop olduğu yani seçmenler seçim zamanlarında iktidarların uyguladığı politikalara göre hareket ederek siyasal davranışta bulunmaktadır. Seçmenlerin miyopluk derecesinin artması iktidarların uyguladıkları politikalarla ekonomiyi manipüle etme sınırları genişlemiş olur. Ancak daha sonra Rasyonel Beklentiler Teorisi ile rasyonel seçmen olgusunun ortaya çıkması ile beraber iktidarların manipüle etme sınırlarının daraldığı görülmektedir (Telatar, 2004: 410-411).

Makroekonomik araçlar ve amaçlar için yapılan bazı çalışmalara göre iktidar seçim dönemlerinde seçmeni etkileyici tutumlar sergilerken kamu harcamaları, vergiler, transferler, faizler ve para arzı artışı gibi politika araçlarından yararlanmaktadır. Ekonomiyi makroekonomik amaçlardan (enflasyon, büyüme vb.) ziyade makroekonomik araçlardan yararlanarak manipüle etmek daha kolay olabilir. Seçim öncesinde iktidarın siyasal karar verme sürecini etkilemek genişletici politikalar uygulaması yani bütçe açığının, kamu harcamalarının ve para arzının arttığı ve senyoraj gelirin seçim sonrası dönemde arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Sezgin, 2005:134-135).

Hükümet seçim öncesinde genişletici para politikası aracılığıyla yani faiz indirimi ile ekonomik performansı arttırarak siyasi tercihleri etkileme yoluna gidebilir. Türkiye açısından baktığımızda uygulanan neoliberal birikim–büyüme stratejisinin büyük bir kısmını dışarıdan temin edilen altyapı ve üstyapı inşaatları oluşturmaktadır.

Milli gelirdeki değişikliğin finans yatırımlarının ve imalat sanayisinin etkisi olduğu kadar inşaat-gayrimenkul yatırımlarının da önemli payı bulunmaktadır. Faizler yükselmesi nedeniyle bilhassa ipotekli satışlarında yaşanan azalma konut stoklarını arttırarak gayrimenkul sektörünün gerilemesine yol açmaktadır. Yüksek faiz oranları sektörün büyümesine olumsuz etki yaparken milli ekonomiyi doğrudan olumsuz etkilemektedir. Hükümet bu sebeple faiz oranlarını düşürmek veya düşürülmesi için baskı yapmaktadır. Hatta politika faizlerinde yapılan bu düşüş kredi faizlerini de indireceği, hükümetler bunun da seçim öncesi dönemde ekonomide canlılık yaratacağı beklentisiyle ekonomik performanslarına olumlu katkı yaratacağını düşünürler (Durmuş, 2016: 24).

Ekonomideki resesyon dönemlerinde oluşan işsizlikle mücadele (para arzında artış, faiz oranlarında düşüş) amacıyla genellikle esnek para politikası uygulanır. Hükümet seçim öncesi durgunlaşan ekonomiyi canlandırmak için düşük faiz politikası uygulamak istemektedir. Hükümete göre faizler indirilince müteşebbislerin daha çok borçlanarak, daha fazla yatırım yapacaklarını, tüketicinin düşük kredi imkânlarından yararlanarak daha fazla konut sahibi olacağını böylelikle ekonomide canlanıp büyümenin ivme kazanacağı ifade edilir. Hükümet seçimlere büyüyen ekonomi ile girip oylarını maksimize ederek yeniden iktidar olmak istemektedir. Faizlerin yüksek olması hem reel sektörde hem de istihdamda problem yaratmaktadır. Bu da seçmenin gözünde hükümeti sorumlu tutmasına ve desteği çekmesine yol açar. Diğer taraftan düşen faizlerle birlikte tüketici kredi miktarında artış gözlemlenmektedir. Artan tüketici kredi miktarı ile piyasada nakit akışının sağlanması ile durma noktasına gelen sektörler (otomotiv, inşaat) ve küçük orta ölçekli işletmeler toparlanmaya başlar. Faiz ucuzlaşmasının diğer bir kazancı ile insanlar elindeki nakiti borsaya yatırarak, tahvil ve bono alır bu şekilde borsayı da hareketlendirirler. Hükümetin düşük faiz politikası hem yatırımları hem de yatırımcı seçmeni pozitif yönde etkilemektedir.

Partiler arasında enflasyon tercihlerinin önemlilik sıralaması ve ülkede ekonomiyi eriten seçim belirsizliğinin var olması, rasyonel yatırımcıları ister istemez uzun vadeli finansal anlaşmalardan uzaklaşmasına kısa vadeli anlaşmalara yaklaşmasına sebep olmaktadır. Yatırımcıların kısa vadeli yolu kullanması kıymetli evrak olan menkul değerlerin el değiştirmesiyle sonuçlanarak para talebinde bir artış yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı artan para talebi sonucu faiz oranlarının yükselmesiyle ekonomi seçim öncesi darboğaza gireceğinden merkez bankası uyumcu bir tutum sergileyerek esnek para politikası uygular. Esnek para politikasıyla düşen faizler ekonomiye biraz can verirken, seçim sonrası dönemde belirsizliğin ve istikrarsızlığın azalmasıyla birlikte azalan para talebi ile faiz oranlarının düşmesi ile beraber merkez bankası yeniden para arzını azaltarak faiz oranlarının istikrarlı hale getirmeye çalışır (Berger ve Woitek, 1999: 10-12).

5. ENFLASYON VE SEÇMEN DAVRANIŞI İLİŞKİSİ

Türkiye’de seçmen tercihlerin yöneliminde, ekonomik unsurların önem kazanması, kronik bir hal ve yaşantımızın her köşesinde yer alan toplumsal ve ekonomik sorunların temelini teşkil ettiği söylenebilir. Türkiye’de 1970’li yıllardan beri çözüm getirilemeden süren fiyat artışları, çarpık ekonomik büyüme, sürdürülebilir niteliği riske giren borç stoku, gelir bölüşümünde devamlı olarak artma eğilimi gösteren adaletsizlik ve politik yozlaşma gibi problemler dikkate alındığı zaman iktisadi unsurların seçmen davranışlarını saptayan asli değişken niteliği taşıdığı ifade edilir. İktisadi unsurların seçmen davranışlarında belirleyici niteliğe bürünmesi, seçmenlerin ekonomik problemleri çözüme kavuşturacak partiye karşı oy kullanma şansını yakaladığı biçiminde düşünülmemelidir (Çinko, 2006: 113).

Seçmenlerin ekonomik, toplumsal ve siyasi meselelerin çözümlenmesinde öncelikli konu karar alma sürecinde iktisadi unsurların ön planda olduğuna dair delil olarak sunulabilir. Adaman, Çarkoğlu ve Şenatalar taraflarınca 2001 yılında hane halkını ile ilgili yapılan ve seçmenleri de içine alan ampirik çalışmadan elde edilen bulgulara göre; seçmenler, ağırlıklı olarak enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik meselelerin ilk önce çözüme kavuşturulmasını talep etmektedir. Seçmenler enflasyon ve işsizliği önemsemesi ve çözüme kavuşması gereken sorunlar arasında birinci sırayı alması temelde makroekonomik performansını arttırmak arzusunda olmalarıdır (Çinko, 2006: 112-113). Buradan anlaşılacağı üzere seçmenler oy verme davranışları sayesinde hükümetin performansını ve ekonomik gelişmelerin artması sağlayacaklarını düşünmektedirler.

Karagöl ve Dama’ya göre, yüksek enflasyonla alım gücü zayıflayan seçmenin yönü ekonomik çöküşten hükümeti sorumlu tuttuğu için partiden uzaklaşmaya ve gelecekte ekonomik iyileşmeyi vaat eden partiye doğru kaymaya başlayabilir. Seçmen geçmişi göz önünde bulundurarak sorumlu tuttuğu partiden oy desteğini geri çekmeye ve geleceğe yönelik kendisine sunulan çözüm önerilerini dikkate almaya koyulur. Ekonomi de darboğaz ortamında yaşamını sürdüren, enflasyonun yaşattığı baskıdan bıkmış olan seçmenin kurtuluş yolu olarak gördüğü seçim vaatleri, seçmenin oyunun rengini etkilemesi muhtemel sonuç olmaktadır. Kişi başına düşen gelirin artması, büyüme, bütçe açığı, enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerde meydana gelen iyileşmelerin bireysel refaha kadar ulaşması seçim dönemlerinde partilerin vaat gösterdiği kaynaklardandır. Örneğin alım gücünün artacağı yani enflasyonun düşürüleceği gibi yoksulluk ve yoksulluğa neden olan siyasi, toplumsal ve ekonomik alanlarda oluşan fırsat dengesizliğinin giderileceğine dair vaatlerde bulunulması kişinin ve toplumun ekonomik ve sosyal refahına öncelik verildiğini yansıtmaktadır. Seçim dönemlerinde partilerin öncelik verdiği ekonomik sorunlar da seçmenin tercihini etkilemektedir (Karagöl ve Dama, 2015: 2-3).

Ercins 2007 yılında seçmen davranışı ile sosyoekonomik faktörlerin ilişkisi kapsamında yaptığı çalışmada, seçmen davranışına şekil veren psikolojik, sosyolojik ideolojik gibi faktörlerin yanında ekonomik faktörün de önemli belirleyici konumda olduğunu ortaya koymuştur. Seçmenin tercihlerini ve davranışlarını değiştiren bazı ekonomik göstergelerin içerisinde, işsizlik değerlerindeki oynaklıklar, birey başına düşen gelirdeki hareketlenmeler ve enflasyon oranlarındaki dalgalanmalar da etkileme de önemli yer tuttuğunu ileri sürmüştür.

Enflasyon oranları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de seçmen karar verirken sistemin tamamına odaklanmaktadır (Ercins, 2007: 37). Ercins'e göre seçmen karar verirken sadece enflasyonu ya da sadece işsizliği değil ekonomik düzenin tamamını dikkate almaktadır.

Türkiye ile alakalı yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, iktidardaki partilerin oy hareketleri ekonomideki fiyat dalgalanmalarına bağlı olarak ciddi boyutta değişme göstermektedir. Büyüme iktidarlara politik desteğin devam ettirilmesinde konusunda üstünlük sağlar. Lakin enflasyona oranla büyüme daha az etkilidir. Çünkü seçmen ekonomide olumsuz göstergelere olumlu ekonomik gelişmelerden daha hassas yaklaşmaktadır. Seçmen daha fazla cezalandırma daha az mükâfatlandırma programını kullanır. Bunun nedeni ise ekonomik enkazlar ve bilhassa enflasyonist ortam aynı ölçüde birçok bireyi etkilerken, ülkenin genel ekonomik koşullarındaki iyileşmelerin yol açtığı zenginlik ise halka kısa vadede ve aynı oranda yansımamakta olduğu iddia edebilir (Akgün, 2000: 80-82).

Nordhous'a göre güçlü bir hafıza ve tam bir bilgiye sahip olmayan seçmen oyu üzerinde sadece ekonomik performansın etkili olmasına yol açtığı için rasyonel beklentilere değil uyarılmış beklentilere sahiptir. Bir başka ifadeyle seçmenin beklentileri devamlı iktisadi göstergelere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Seçmen sadece hükümetlerin performansını incelerken düşük işsizliği ve düşük enflasyonu sağlamaya yönelik değerlendirme yapmaktadır. Seçmenin değerlendirmesini yakından bilen hükümet bu fırsatı kullanarak enflasyonu düşürmeye, büyümeyi arttırma, işsizlik minimum seviyeye indirmek için toplam talebi özendirmeyi amaçladığını ileri sürmüştür. Ancak Nordhous her zaman ekonomik koşullarda hem işsizliği hem de enflasyonu aynı anda düşürülemeyeceğini ileri sürmektedir. Bunun için Nordhous hükümetin seçmenleri etkilemek için Philips eğrisi doğrultusunda yola çıktıklarını varsaymaktadır. Bütün hükümetler seçim dönemlerinde kısa vadeli Philips eğrisinin kazançlarından pay almak için esnek para politikası izler. Kontrolü zayıflayan enflasyon, seçim döneminde seçimden evvel ekonomik büyüklüğe bağlı olarak yükselirken işsizliği azaltarak talebi etkileyip büyümeyi artmaktadır. Seçimden sonra sıkı para politikası uygulayarak enflasyonda meydana gelen yükseliş düşüşe geçecektir ve seçimden önce artan büyüme oranı seçim sonucunda azalmakta işsizlik artış göstermekte bu da resesyonu doğurmakta olduğu ifade edilebilir (Onur, 2001: 164-165).

Türkiye açısından seçmen tercihleri ile ekonomik değişkenler arasındaki bağlantı çok fazla araştırma konusu olmuştur. Sezgin 1999-2007 yılları arasını baz alarak yaptığı anket araştırmasında Türkiye'deki seçmenin parti ve önderlerini değerlendirmeye alırken ekonomik göstergeleri göz önünde bulundurup bulundurmadığını incelemiştir. Araştırmada enflasyon oranlarındaki hareketlilik bir dönem geç kalınma ile hükümetin popülarite hanesine negatif etki katmıştır. GSMH'de yaşanan artış umulduğu gibi hükümetin popülarite hanesine olumlu katkı sağladığı bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmada hatta işsizlik ve enflasyondaki etki daha hızlı bir şekilde kendini göstermekte ancak gayrisafî milli hasılda meydana gelen değişimin etkisi dört dönem sonra kendini gösterdiği ifade edilmiştir (Sezgin, 2007: 36).

6. İŞSİZLİK VE SEÇMEN DAVRANIŞI İLİŞKİSİ

Makroekonomik değişkenlerin seçim sonucuna etkisi Çarkoğlu tarafından 1997 yılında yapılan ve 1950-1995 yıllarındaki genel ve yerel olmak üzere 21 seçimi kapsayan araştırmasında ortaya koymuştur. Bu çalışmada halkın seçimler aracılığıyla partilere verdiği siyasi desteğin TÜFE, kişi başına gayrisafi hâsıla ve işsizlik oranı vb. gibi ekonomik performansı ifade eden makroekonomik değişkenlerle ilişkisini kanıtlamıştır (Ercins, 2007: 29).

Lewis ve Beck (1990) enflasyon, milli gelir ve işsizlik gibi ülke ekonomisinin performansını gösteren değişkenlerin seçimlerde yurttaşların karar alma üzerinde etkisi olduğu şeklinde yorumlamıştır. Genellikle toplam refahtaki değişikliği yansıtan milli gelir verileri siyasi iktidar partisinin oy sayıları ile doğru yönlü değişirken, işsizlik, enflasyon verileri ile ters yönlü ilişki içerisinde olduğu ifade edilebilir (Akgün, 2000: 81). Ekonomik değişimlerin hükümeti oluşturan siyasi partinin oyu üzerindeki olumlu ve olumsuz etkiyi araştıran bir çalışmada milli gelirden bir önceki yıla göre yaşanan artış hükümete olumlu katkı sağlarken, enflasyon ve işsizlik ise olumsuz etki yaratmaktadır.

Seçmen karar vermeden önce geçmişe dönük ekonomik verilerle şu anki ekonomik durum üzerinde bir karşılaştırma yaptıktan sonra son sözü söyler. Ekonomik gidişata duyarlılık gösteren seçmen işsizlik, enflasyon, ekonomik çöküşler gibi kötümser gidişata karşı hükümeti sorumlu tutup tepkini oy kullanma vasıtasıyla gösterir. Artan büyüme, düşük enflasyon, minimum işsizlik gibi ekonomik gidişatın iyi olması karşısında hükümeti ödüllendiren seçmen ekonomik buhranların meydana gelmesi sonucunda ise cezalandırmaktadır (Akgün, 2000: 81-82). Buradan hareketle ödül konusunda cimri cezalandırma konusunda bonkör olan seçmen yüksek enflasyon, işsizliğin artması gibi olumsuz göstergelere artan büyüme gibi pozitif göstergelerden daha fazla duyarlıdır. Bunun nedenine bakıldığında ise işsizlik, enflasyon ve ekonomik buhranlar toplumun hemen hemen tümünü etkileyen bir olgu niteliğe taşınmasına karşın ekonomik büyüme toplumun tamamını aynı oranda etkilememektedir. Ayrıca tutarsız büyüme zengin ile yoksul arasındaki uçurumu daha da derinleştirebilir (Ercins, 2007: 29).

Karaçor ve Gözüm (2012) tarafından seçmen davranışlarına ilişkin yapılan anket çalışmasında katılımcıların yaklaşık %16'sı Türkiye'nin bugün karşı karşıya olduğu acil çözümlenmesi gerektiği düşünülen en mühim sorunun "istihdam-işsizlik" olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda yönetime gelecek partinin ekonomik sorunları hemen çözüme kavuşturmasını beklerler ve siyasi süreçte bu durumu dikkate alarak davranırlar (Karaçor ve Gözüm, 2012: 416-422).

Kişiler herhangi siyasi tercih yapmadan önce toplumda mevcut olan ekonomik sorunların çözüme kavuşturulmasını ister ve kuşkusuz hangi parti bu problem için çözüm önerisinde bulunur ve o problemlere karşı odaklanma gösterirse seçmen onu tercih eder. Yapılan araştırmalarda seçmene sorulan ülkenin başlıca sorunlarının neler olduğu sorusuna öncelikli olarak ilk başa işsizlik, enflasyon ve krizleri sıralamaya koyarak yanıtlamıştır.

Buradan yola çıkarak iktisadi değişimler ve buna bağlı olarak hazırlanıp izlenecek ekonomik politikalar bir yandan hükümetin oy sayısını diğer yandan da seçmenin tercihini, büyük ölçüde etkilemektedir (Çaha, 2008: 44).

Nordhaus 1989 yılında yaptığı çalışmaya göre, ekonomik değerlerde yaşanan değişiklik seçmenin oy verme davranışı üzerinde hissedilebilmektedir. Bireyler iktidarın performansını değerlendirirken sadece düşük işsizlik ve düşük enflasyonu göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu sebeple iktidarlar seçimden evvel büyüme hızını yakalamak ve istihdam oranını arttırmak için toplam talebi özendirici politikalar uygulamaktadır. Siyasal partiler ile seçmen arasındaki bağlantı, siyasi partinin kazanabileceği oyu maksimum seviyeye ulaştırmaya çalışmasına ve seçmenin partinin başarısını belirleyebilmesine dayanması ile kurulabilir. Hatta seçmen, seçimlerde partilere karşı oy kullanmayı ekonomik gelişmeden ötürü mükâfatlandırma ya da ekonomik gidişatin iç açıcı olmaması durumunda cezalandırma aracı olarak kullanabilmektedir. İktidarı oluşturan partiler de bu manzarayı kendi lehlerine döndürebilmek için seçimlerden önce işsizlik gibi makroekonomik değerlerden yararlanmaları akılcı olur. Bununla beraber siyasi partiler oylarını maksimize etmeye yönelik olarak yalnızca seçimlerde galip gelebilmek için partizanca davranırlar ve seçmenlerin suyuna giderek onların istediği politikalar hazırlama ve uygulama yoluna giderler (Onur, 2001: 163-165).

Bakırtaş (1998)'a göre hükümetler göreve başladıkları ilk yıllarda işsizliği arttırıcı ve enflasyonu düşürücü politikalar izleyebilirler. Bu bunalmanın gerekçesi olarak; bir önceki yönetimde bulunan hükümetin uyguladığı politikalar gösterilebilir. Seçim sürecine girildikçe enflasyonu aşırı arttırmayan lakin işsizliğin azalmasını sağlayacak esnek politikalar uygulayan hükümet bu yolla seçmenin oy tercihi üzerinde etkili olmaya gayret gösterir (Bakırtaş, 1998: 59).

Hükümetin oy kaybetme riskini minimize veya oylarını maksimize etmek için genelde yürüttüğü politikalar, seçim öncesi dönemde işsizlik haddinde belirgin bir azalma, seçim sonrası dönemde ise yürütülen esnek ekonomi politikaların bir neticesi olarak enflasyon oranında hızlı artış yaşanması biçiminde kendini belli edebilir (Macrea, 1977: 239). Nordhaus kurduğu modelde ise seçmenlerin tercihte bulunurken, düşük işsizliği, düşük enflasyondan çok daha fazla önemsediklerini varsayımını esas almıştır. Çünkü işsizliğin artmasıyla bazı aileler işlerini kaybedebilir ya da mesai için verilen ücretlerin düşmesi ya da işlerde istihdam edilseler bile kazançlarında azalma olması sebebiyle olumlu yönde etkilenmeyebilirler. Toplam işsizlik haddinde yaşanan değişimler birçok aile tarafından hissedilmektedir. İnsanlar, fiyat istikrarını devamlı yükselen enflasyona karşı daha çok göz önünde tutarlar. Lakin seçmenler karar verme fonksiyonlarında enflasyona işsizliğe oranla daha az önem verirler. Bu doğrultuda, seçmenler hükümeti; düşük işsizlik yüksek enflasyon sonucuna ulaştırarak gevşek ekonomi politikası izlemesi halinde oy vererek mükâfatlandırırken, yüksek işsizlik düşük enflasyon yaratarak politikalar izlenmesi halinde oylarını vermeme davranışında bulunarak cezalandırma yoluna girebilir (Nordhaus, 1975: 171-173).

Siyasal karar verme sürecinde seçmen tercihleri üzerinde etkili olan makroekonomik değişkenlerden biri olan işsizliğin bir taraftan da dikkate alınmasında ayrı bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Çünkü işsizliğin düşürülmesi seçmenlerin kolaylıkla dikkatini çekebilen olaydır. Düşük işsizlik ve düşük enflasyon ortamı kuran partilere karşı seçmenler daha ılımlı yaklaşırlar.

7. EKONOMİK KRİZLERİN SEÇMEN DAVRANIŞI İLE İLİŞKİSİ

Türkiye çok partili geçiş sürecine girdiği 1950 yılından itibaren kimi zaman askeri müdahalelerle kimi zamanda siyasal krizlerle karşılaşmıştır. Karşılaşılan bu krizler siyasi ve sosyal gibi çeşitli maliyetlere neden olurken çok önemli ekonomik maliyetlere de neden olmuştur. Siyasal krizler, ekonominin kırılmasına, milli gelirin düşmesi bütçenin dengesizleşmesine yol açarak, ülkenin ilerleme ve modernleşme adımlarına engel olmaktadır. Ekonomik yapı ve düzen çok hassas dengeler üzerinde işlemektedir. Finansal piyasalar olarak adlandırdığımız; para ve sermaye piyasaları ile reel piyasalar adlandırdığımız; mal ve hizmet piyasaları, içeriden veya dışarıdan gelebilecek herhangi bir etkilenmeye oldukça açıktırlar. Ekonominin merkezinden ve ya çevresinden kaynaklanabilecek herhangi bir menfi hadise ya da beyan, bireylerin umutları ve beklentileri üzerinde etkili olarak tüketim, yatırım, harcama tercihlerinin de değişimine neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de zaman zaman görülmesine rağmen derin izler bırakan krizlerin ekonomik maliyetleri ağır olmuştur (Altan ve Kapusızoğlu, 2017: 323-324).

Seçmenlerin bireysel menfaat içgüdüsü ile yola çıkması, partilerin fırsatçı tutumları sergilemesini kolay hale getirir. Zira makroekonomik göstergelerde pozitif bir değişme olmadığı halde (ekonomik kriz kendini göstermediği sürece) kamu kaynaklarının kullanma hakkını elinde bulunduran hükümetler, halkın bir nevi satın alma gücünü arttırıcı politikalar izleyerek yeniden iktidar olma şansını yaratabilir (Erdoğan, 2004: 110).

Talep fazlasının aşırıya kaçmasını temel alan teoriye göre, vatandaşların İkinci Dünya Savaşı sonrası hükümetten istek ve beklentileri hızla artma eğilimi göstermiştir. Artan istek ve taleplerin hepsinin hükümetlerce karşılanmasının imkânsız olması vatandaşlarda ister istemez siyasal ve ekonomik yapıya karşı hoşnutsuzluğu beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda da meşru ve finansal kriz patlak vermektedir. Bu görüşün aradığı cevap ise, bir toplumda benimsenen rejimin meşruluğunu temel alarak iktidarın performansının vatandaşlar tarafından nasıl değerlendirildiğidir. Yapılan çalışmaların bazılarında siyasi iktidarın ekonomik sahadaki gösterdiği performans ile halkın hoşnutsuzluğu ve iktidara güvenme arasında kuvvetli bir etkileşim olduğu sonucuna götürmektedir. Ancak bazı çalışma sonuçları ise iktidara güven ile ekonomik alandaki başarı arasındaki etkinin sanıldığı kadar kuvvetli olmadığı bulgularına da ulaşılmıştır (Akgün, 2001: 5-6).

Karar verme sürecinde seçmenin oy renginin belirlenmesinde hangi unsurların etkili olduğunun bilinmesi, partilerin program ve kampanyalarının ona göre şekil almasını sağlayan bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Karagöz ve Dama (2015) yaptıkları araştırmada seçmenin tercihini etkileyen hususlardan birisi olan ülkenin genel ekonomik gidişatı ve kişinin ekonomik refahı unsurlarının, seçim sonuçlarına yansıdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Hükümeti oluşturan partilerin genelde ekonomik kriz sonrasında hükümette kalma şansını elinden alan seçmen, az oy alan partiye destek vererek oylarını arttırmaktadır. Seçmenlerin ekonomik kriz, artış gösteren yoksulluk, gelir eşitsizliğinin derinleşmesi vb. gibi ülke ekonomisindeki çöküşün nedeni olarak hükümetteki parti ya da partileri sorumlu görmesi üzerine oylarıyla farklı resim çizebilirler. Seçmenler, ekonomik olumsuzluklarda iktidar partiye karşı kapıyı kapatırken, ekonomide olumlu sonuçlar yaratacağını düşündüğü muhalefet partiye karşı kapı açarak şans verme yönünde şekillenirler. Ekonomik iyileşme ve satın alma gücünün yükselmesi vb. gibi seçim kampanyaları ve verilen vaatlerin partinin inandırıcılığıyla birlikte merkezden yürütülmesi seçmeni etkilemenin diğer bir kolay yoludur. Ekonominin gidişatı konusunda seçim vaatlerine dayanak arayan ve bu doğrultuda kararını verecek olan seçmen yalnızca geçmiş yılları gözden geçirerek ona göre verilen vaatlere değil, vaatleri gerçekleştirebilme ihtimalini yüksek gördüğü partiye doğru yönelmektedir (Karagöl ve Dama, 2015: 2-5).

Kapusızoğlu (2011) yaşanan finansal krizlerin Türk seçmenin oy verme davranışına olan etkisinin var olup olmadığını ortaya koymak için yaptığı çalışmada, iktidarın ekonomik alandaki başarısının seçmen kararı üzerindeki etkisinin bilhassa kriz zamanlarında daha çok hissedildiği ve seçmenin karar verirken finansal krizleri ön planda tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır (Kapusızoğlu, 2011: 121-131).

Gündem ya da konu unsurları da doğrudan veyahut dolaylı olarak seçmenin ilgisini çeken olayları ifade etmesi de seçmenin oylarının yönünü belirlemede etkili olmaktadır. Ülkede herhangi bir siyasal ve ekonomik kriz, dış ticaret konusu, enflasyon, işsizlik, geçim pahalılığı, hayat standartları vb. gibi konular gündem ve konu faktörünü oluşturur. Yani seçmenin ilgisini çeken sorunlara parti ve liderlerinin açıklamaları, çözüm önerileri sunulması tercihlerin belirlenmesinde etkilidir (Kalender, 2005: 77).

Kore ve Tayvan'da yaşanan kriz ekonomiye ciddi zararlar vererek siyasi tartışmaların artmasına neden olmuştur. Özellikle Kore'de endüstri holdinglerin küçülmeye gitmesini de kapsayarak ekonominin reforma tabi kılınması ve yeniden düzenlenmesi önemli bir problem olmuştur. Çünkü, partiler özgel davranışlarıyla sanayi holding sahiplerinin zaman geçtikçe artan güçlerine ve yolsuzluklarına katkı sağlamışlardır. Böyle bir durumda hükümet finansal krizin üstesinden gelme de başarısız olmuş bu da bağımsız seçmenin artmasına yol açmıştır. Keith'in yaptığı çalışmada seçmenin iktidardaki siyasi parti ve liderlerinin ekonomide başarısız olmalarından hoşnut olmamaları halinde bağımsız seçmen sayısının artış gösterdiği yani hükümetin ekonomi politikalarından ve performansından memnun olmayan seçmen alternatif partilere yöneldiği sonucuna varmıştır (Keith, 1992: 72).

Tan ve Ho, Tayvan ve Kore'de yaş, eğitim düzeyi, siyasal ilgi, vb. gibi değişkenlerin seçmen davranışı üzerindeki etkisini araştırırken, seçmenlerin iktidarın performansı ile çok yakından ilgilendikleri bulgusuna rastlamıştır. Yani iktidarın performansı ne kadar çok olumsuz değerlendirilirse seçmenlerin diğer partilere kayma ihtimali de o kadar artmaktadır.

Seçmen, alternatif partileri bu durumdan muaf tutmakta ve muhalefet parti için geçerli saymamaktadır. Tan ve Ho'nun yaptığı çalışmada ise eğitim düzeyi yüksek olan seçmenlerin, ülkede yaşanan finansal krizden dolayı bütün suçu iktidarda bulunan partiye atmadığı sonucuna da ulaşmıştır (Tan ve Ho, 2000: 74).

Rusya 1917 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın ülke ekonomisine verdiği ağır zararlarla karşı karşıya kalmıştır. Üretim neredeyse durma noktasına geldiğinden fabrikaların devamlı işçi çıkartmaya başlaması Rus halkının daha da ağırlaşan açlık ve yoksullukla çırpınmasına yol açmıştır. Ağır ekonomik hasarlar hayatın her alanında kendini göstermeye başlamış bununla baş edemeyen çoğu fabrika iflas etmiş ve binlerce işçi işsiz kalmış, ülke derin bir finansal krizin içine girmiştir. Sosyal, kültürel ve siyasi unsurlarının göz ardı etmeyerek ülkedeki ağır ekonomik bunalımlar ülkede rejim değişimine giderek siyasi kararların değişmesine yol açmıştır. Rus ekonomisinde yaşanan bu derin finansal kriz Rus halkının siyasi tutum ve kararlarının değişmesinde etkili olmuştur (Özgül, 2017: 156).

Kışlalı'nın yaptığı araştırmalara göre, Nazizm hareketinin yaşandığı Almanya, mağlup ve milli gururu yıkılmış olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan ayrılmıştır. Sanayiden gelişmiş olmasına karşın o dönemde ham madde kaynakları ve dünya piyasaları İngiltere ve Fransa'nın elindedir. Sanayi ve tarım sektöründe monopollük hüküm sürer ve bununla birlikte banka sektörü de sanayi monopolüyle iç içe girmiştir. Monopolleşmeler ekonomik otorite ve güçler arasında denge kurulmasını ve dolayısıyla demokrasinin işlemlerini zorlaştırmaktadır. 1929 ekonomik buhran peş peşe yaşanan iflaslarla birlikte işsizliği de arttırmıştır. Orta gelir grupların, bilhassa küçük işletmesi olan esnaf ve çiftçi kesimi, buldukları grubun temellerini yitirip düşük gelir grubuna düşme korkusu içine girmişlerdir. Kışlalı'nın yaptığı araştırmada, ekonomik kriz neden olduğu korkuları kendi lehlerine çeviren Nazilerin seçmeni etkileme yolu ile iktidar olduğudur (Kışlalı, 1987: 333).

2008 finansal kriz özellikle Yunanistan siyaseti üzerinde ağır tahribatlar yaratmıştır. Yunanistan yönünden çok fazla önemli hatta yıkıcı sonuçlar doğuran iktisadi krizin etkileri 2009 seçimlerinden daha çok 2012 seçimlerinde kendisini keskin bir şekilde göstermiştir. Oy kullanma yüzdeleri üzerinden katılım oranlarında bir gerileme yaşanmıştır. Yani finansal krizin neden olduğu önemli ekonomik sorunlar ile yaşamak zorunda kalan Yunanistan halkı siyasi iradenin yaşamlarına ait önemli bir fark yaratmayacağını inanmaları seçimlere dâhil olmanın yani ülkeyi idare edecek hükümetin belirlenmesinde görev almanın mühim olmadığını düşünmeleri ve doğal olarak da seçimlere olan ilgiyi azaltmıştır. Krizler sonucunda seçimleri kazanan partiler ilerleyen yıllarda güç kaybetmektedirler. Yani 2008 krizi Yunanistan siyaseti ve ekonomisinin kırılma noktası olmuştur. Bu manzara sosyal ve siyasi hayatın son dört yılını noktlayan ekonomik kriz etrafında değerlendirme yapıldığında seçmenin gönderdiği mesaj gayet açık ve anlaşılırdır. Seçmen finansal krizin yaşandığı senelerde iktidarda olan parti veya partilerin kuşkusuz cezalandırması yoluna gitmiştir (Bilgili, 2013: 6-7).

Çinko yaptığı araştırmada makroekonomik göstergelerin seçmen davranışları üzerinde etkisi bilhassa kriz zamanlarında iyice su yüzüne çıktığını ifade etmektedir. Ülkede ortaya çıkan finansal krizler, insanların ekonomik problemlerine yönelik beklentilerinde önemli yer edinmektedir. Bu yüzden derinleşen finansal krizler, iktisadi problemleri seçmen tercihini belirleyici bir değişken konumuna getirmiştir. Karar verme sürecinde siyasal tercihlerde krizler ekonomik sorunların etkisini arttırmaktadır ve kriz ile birlikte izlenen ekonomik faaliyetler ve şoklara karşı daha dayanıklı ve verimli çalışabilmesi için ekonomik sistemde ciddi olarak yeniden yapılandırılmalar gerçekleşse bile hükümetteki partinin oy kaybetmesine engel olamamaktadır (Çinko, 2006: 112). Kaya'nın 2002'de yaptığı saha çalışmasında da halkın ön planda tuttuğu ve çözümüne öncelik verilmesi gereken sorun olarak ekonomik sorunlar olduğu görülmektedir. Saha araştırmasına katılan bireylerin yarısından fazlası ülkenin önemli sorunu olarak krizleri ve hiper enflasyonu görmektedir (Kaya, 2002: 211-212).

SONUÇ

Seçmen tercihlerinin belirlenmesi üzerinde ideolojik, sosyolojik, psikolojik unsurların yanı sıra bir o kadar da ekonomik unsurlar da etkilidir. Ekonomik faktörler seçmen davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Siyasal partiler seçmenin kararları etkileyebilmek için hoşuna gidecek şekilde ekonomi politikalarını enstrüman olarak çaralar. Ekonomi politikaları arasında işsizlik, enflasyon ve kişi başına düşen gelir miktarı vb. gibi ülke sorunlarının değişkenleri yer alır.

Seçmen, siyasi partilerin kendileri ve toplum adına verdikleri kararları siyasi bir organizasyon şekli olan seçimlerde oy kullanarak değerlendirme yapan kişilerdir. Seçmen oy kullanacağı siyasi partiyi seçerken birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörler yaş cinsiyet, aile, çevre gibi demografik değişkenler olabileceği gibi makroekonomik faktörlerde olabilmektedir. Bu makroekonomik göstergeler alt başlıklar analiz edilip değerlendirmeler yapılmıştır.

Enflasyonun seçmen davranışı üzerindeki etkisine bakıldığında, enflasyonun yüksek olduğu yıllarda seçmenlerin satın alma gücündeki azalışlar neticesinde, seçmenin bu durumdan olumsuz etkilendiği görülmüştür. Seçmen mevcut hükümeti enflasyonda yaşanan olumsuzlardan sorumlu tutarak seçim sandığında tepkisini göstermiştir. Enflasyonda düşüşler olduğunda ise, seçmenin satın alma gücünü arttırdığı için olumlu etkilemiş ve yine olumlu olan tepkisini de sandığa yansıtmıştır. İşsizliğin seçmen davranışı üzerindeki etkisini değerlendirildiğinde; işsizlik göstergelerinde olan değişimlerin, seçmen üzerinde bazı seçimlerde etkili olurken bazılarında ise seçmenin bu durumu göz ardı ettiği diğer ekonomik faktörleri ön planda tuttuğu görülmüştür. Büyümenin seçmen davranışı üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde; GSYH hızında gerçekleşen artışlar seçmenin refah düzeyini aynı şekilde arttırmaktadır. Bu artışlar seçmenin hükümete karşı olan tavrının olumlu bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. Kamu harcamaların seçmen davranışı üzerindeki etkisine bakıldığında; kamu harcamalarındaki değişime seçmen farklı tepki gösterebilmektedir.

Devletin yaptığı harcamalar seçmene hizmet verme kapsamında seçmeni memnun etmiştir. Ancak hızlı artan kamu harcamaları ile borç stokunun yükselişe geçmesi ekonomide enflasyonu tetikleyerek hayat pahalılığına yol açması sonucu seçmen bu durumu hoş karşılamamaktadır. Seçmen davranışına dış ticaret açısından bakıldığında, ihracatın veya ithalatın artmasında seçmenin davranışı kestirmek biraz daha güçleşmiştir. Çünkü ihracatla birlikte döviz kurlarının yükselmesiyle TL değer kaybediyor ve bu durum bireylerin alım gücünde düşüğe neden olmuştur. Para arzı değişiminin genel seçmen davranışı üzerindeki etkisine bakıldığında, hükümet genişletici maliye politikasını uygularken para politikasıyla kaynak yaratmaya çalışır.

Hükümetin oluşturulmasında siyasal partinin yanında seçmen davranışı da önemli bir etkidir. Seçmenler hükümetlerin mevcut ve geçmiş dönemde ortaya koydukları performansla değerlendirerek, kendilerine sosyo-kültürel, psikolojik ve ekonomik fayda sağlayacak partiye oy verirler. Bundan dolayı bireyler hükümetlerin geçmiş dönemde uyguladığı politikalarının yanında şimdi uyguladıkları politikalarla hakkında gerekli bilgiye ulaşarak kişisel çıkarlarına hareket edecek parti lehine oyunu verirler.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan en önemlisi demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan seçimlerde seçmen davranışlarının yönlendirilmesinde kültürel, psikolojik ve ideolojik faktörlerin yanında ekonomik faktörlerin de oldukça önemli yer kapladığı görülmüştür. Enflasyon, işsizlik, yoksulluk gibi ekonomik sorunların gittikçe kötüleştiği kriz dönemlerinde seçmenin davranışının yöneliminde ekonomik faktörler diğer değişkelerden daha belirgin olmuştur.

KAYNAKÇA

- AKGÜN, B., (2000). “Türkiye’de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, S. 4.
- AKGÜN, B., (2001). “Türkiye’de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 56 (4), Ankara.
- AKTAN, C. C., Utkulu, U. ve Togay, S., (1998). Nasıl Bir Para Sistemi, İMKB Yayını, İstanbul.
- AKTAN, C. C. ve Dileyici, D. (2001). “Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Yöntemleri”, Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Dergisi, 1 (1).
- AKTAN, C. C. ve Dileyici, D. (2002). “Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Yöntemleri”, Coşkun Can Aktan (drl.), Anayasal İktisat, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- AKTAN, C. C. ve Dileyici, D. (2005). “Demokrasiye Yöneltilen Başlıca Eleştiriler”. Yeni Bir Siyasal Sistem Arayışı, Demokrasi, Poliarşi ve Demarşi”, Coşkun Can Aktan (drl.). Ankara: Çizgi Kitapevi, ss. 57-105.
- ALESINA, A., Nouriel R. ve Gerald D. C. (1997). “Political Cycles and the Macroeconomy”, London: The MIT Press.
- ALESINA, A., (1989). “Politics and Business Cycles in Industrial Democracies”, Economic Policy, 8.
- ALTAN, C. ve Kapusızoğlu, M., (2017). “Gelir Düzeyi ve Siyasal Tercih İlişkisi: Mersin Örneği”, Journal of Current Researches on Business and Economics, Cilt: 7, Sayı: 2.

- BAKIRTAŞ, İ., (1998). “Politik Ekonomik Dalgalanmalar Kuramı Kapsamında Türkiye’deki Politik Yapının Ekonomi Üzerindeki Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, İzmir.
- BAKIRTAŞ, İ., (2005). “Ekonomi Perspektifinden Politik Aktörler”, Ekin Yayınevi, ss:13-14, Bursa.
- BERGER, H. ve Woitek, U., (1999). “Further Observations On The Political Business Cycle in German Monetary Aggregates”, CES University of Munich and University of Glasgow.
- BERKSOY, T. ve Demir, İ. (2004). “Politik Vergi Çevrimleri: Türkiye’de Vergi Yükü Üzerinde Politik Etkiler,” Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, s. 513-532.
- CUKİERMAN, A. ve Meltzer, A. H., (1986). “İhtiyari ve Asimetrik Bilgi Altında Belirsizlik, Güvenilirlik ve Enflasyon Teorisi”, The World Bank Economic Review, JSTOR, The Econometric Society, Vol: 54, No: 5.
- ÇAHA, Ö., (2008). “Türkiye’de Seçmen Davranışı ve Siyasi Partiler”, Orion Kitabevi, Ankara.
- ÇINAR, A., (2010). “Ekonominin Seçmen İdeolojisi Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ÇİNKO, L., (2006). “Seçmen Davranışları İle Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 61, Sayı 1.
- DEMİR, İ. C. (2013). “Seçmen Tercihlerinin Oluşumunda Vergi Propagandası: Ampirik Bir Çalışma”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 26.
- DURMUŞ, M., (2016). “Merkez Bankası Bağımsızlığı, Para ve Faiz: Kapitalizmde Finansın Ekonomi Politikası”, Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Artvin.
- ERCİNS, G. (2007). “Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Faktörlere Bağlı Olarak Değişen Seçmen Davranışı”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2.
- ERDOĞAN, S., (2004). “Siyaset-Ekonomi İlişkileri”, Değişim Yayınevi, İstanbul.
- GRİER, K. ve Tullock, G., (1989). “Ulusal Ekonomik Büyümenin Ampirik Bir Analizi, 1951-1980”, Para Ekonomisi Dergisi, 24.
- İSLAMOĞLU, A. H. (2002). “Siyaset Pazarlaması Toplum Kalite”, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- KALENDER, A. (2005). “Siyasal İletişim, Seçmenler ve İkna Stratejileri”, Çizgi Kitabevi, Konya.
- KAPUSIZOĞLU, M., (2011). “Ekonomik Kriz, 2002 Seçimleri ve Seçmen Tercihi”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 3, No: 2.
- KARAÇOR, S. ve Gözüm, P., (2012). “Türkiye’de Seçmen Tercihlerinin Oluşmasında Seçim Kampanyaları ve Siyasal Pazarlamanın Rolü Üzerine Bir Araştırma”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 24.
- KARAGÖL, E. T. ve Dama, N. (2015). “Partilerin Vaatleri Seçim Sonuçları Nasıl Etkiler?”, Seta Perspektif Sayı: 101.
- KEITH, B. E., Magleby, D. B., Nelson, C. J., Orr, E., Westly, M. C. ve Wolfinger, R. E. (1992). “The Myth of the Independent Voter”, University of California Press, Los Angeles.

- MACREA, D. C. (1977). “A Political Model of Business Cycle”, The Journal of Political Economy, Vol. 85, No. 2.
- NORDHAUS, W., (1975). “The Political Business Cycle”, Review of Economic Studies, 42, 1969-1990.
- NUNEZ, M. (2009). “Political Competition over Distortionary Taxation”, Sayı 2009-09. THEMA (Théorie Economique, Modélisation et Applications), Université de Cergy-Pontoise.
- ONUR, S. (2001). “Kamu Seçimi Teorisinde Oylama Olgusu Analizi”, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2.
- ÖZDEMİR, M. B., (2007). “Türkiye’de Seçim Ekonomisi ve Bütçesel Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- ÖZER, İ. ve Meder, M., (2008). “Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı”, Ege Yayınları, İstanbul.
- PINAR, A. (2000). “Vergilenmenin Siyasal İktisadı: Literatüre Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 55, Sayı: 2.
- ROSS, M. L., (2004). “Does Taxation Lead to Representation?”, British Journal of Political Science, Cilt: 34, Sayı: 02.
- SAĞBAŞ, İ. ve Saruç, N. T. (2003). “Vergi Politikalarının Seçmenlerin Parti Tercihi Üzerindeki Etkisi: Ankete Dayalı Bir Çalışma”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 130.
- SAKAL, M., (1998). “Siyasal Karar Alma Sürecinde Yer Alan Aktörler ve Roller”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C13/S1, İzmir.
- SAVAŞAN, F. (2006). “Vergi Aflarına Mükellef Tepkisi: Türkiye’de Vergi Aflarından Kimler Faydalıyor?”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:12.
- SEZGİN, Ş., (2005). “Politika ve Ekonomi İlişkisinde Teorik Yaklaşımlar”, Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İİBF Akademik Fener Dergisi, pp:102-117, Balıkesir.
- SEZGİN, Ş. (2007). “Ekonomik Oy Verme Teorisi: Türkiye Örneği (1998-2003)”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 40, Sayı: 2.
- STİGLİTZ, J. E., (1994). “Kamu Ekonomisi Kesimi”, (Çev: Ömer Faruk Batırel), 2, Marmara Üniversitesi, Yayın No: 549, İİBF Yayın No: 396, İstanbul.
- ŞENER, O. (1998). “Kamu Ekonomisi”, Alkım Yayınları, İstanbul.
- TELATAR, F., (2004). “Politik İktisat Politikası”, İmaj Yayınları, Ankara.
- TOSUNER, M. ve Demir, İ. C. (2009). “Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, s. 1-15.
- YENİPAZARLI, A., (2014). “Merkez Bankasının Bağımsızlığı, Yönetişim, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Aydın.